

SREBRENICA: MODERN ÇAĞIN KERBELASI

Aydın Ünal

GİRİŞ

Kasvet kelimesinin ve duygusunun somutlaştığı ve tüm atmosferi çepeçevre kapladığı üç şehir biliyorum: Kerbela, Hama ve Srebrenica.

Kerbela, 1300 yıl önce Hazreti Peygamberin torunu Hazreti Hüseyin'in ve ailesinin katliamına şahit olmuştu. O günden sonra lanetlenen şehir, başta Kanuni Sultan Süleyman olmak üzere bir çok devlet adamının ziyaretçiler için yaptıkları imar çalışmalarına rağmen o atmosferini hiç kaybetmedi. Kerbela'nın evleri ve altın kubbeler uzaktan görüldüğü anda hava kapandı, yüreğim daraldı ve bütünüyle karamsarlık çöktü. Şırıl şırıl akan sular ve palmiye ağaçları Kerbela'nın susuzluğunu zerre kadar gidermemişti.

Bu ziyaretten birkaç hafta sonra Suriye'nin Hama kentine girdik. Burada 1982 yılında bir katliam yaşandığını anlamak için tarih bilmeye gerek yoktu. İnsanların yüzleri, evler, ağaçlar, şehrin ortasından akan nehir, ezanlar zaten olağanüstü atmosferle örtüşüyordu. Aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen insanların yüzlerinde ve tavırlarında öfke ve korkuyu seçebiliyordunuz.

Kasvet duygusu Srebrenica'da çok daha taze, çok daha sıcaktı. 1995 yılında Batı'nın gözleri önünde Sırp vahşetine kurban edilen 12 bin insanın çılgıncı kenti çevreleyen dağlarda hâlâ yankılanıyordu. Tarihin en acımasız katliamlarından birinin yaşandığı Srebrenica, görünüm olarak, coğrafi olarak Bosna-Hersek'in en şirin kentlerinden biri olmasına rağmen, üzerinden binlerce yıl boyunca eksik olmayacak o kasvet havasıyla karanlığa bürünmüştü.

Saraybosna'dan güneşli bir Temmuz günü yola çıktık. Sırp Cumhuriyeti sınırlarına girince havaya sinmiş vahşet kokusu ister istemez hissediliyordu. Hava birden ağırlaşıyor, yüzler asık, gözlerde izah edilemeyen, donuk bakışlar. Kiril alfabesi ve yoksulluk diğer dikkat çeken unsurlar. Yol boyunca yıkık dökük, kurşunlanmış, bombalanmış evler. Bazı evlerde onarım çalışmaları var. Birkaçına uğrayıp selam veriyoruz, bir dokunup bin ah işitiyoruz. Terketmek zorunda kaldıkları evlere geri dönen müslümanlar tedirginliklerini gizlemiyorlar. Vahşetin izleri hâlâ canlı. Geri dönenlere yönelik baskılar devam ediyor. Ama geri dönmekten başka çareleri yok. Bin yıllardır oturdukları evlerini, tarlalarını, köylerini geride bırakıp gidemiyorlar.

Kladanj ve Brutanaç'ı geçip Srebrenica'ya yöneliyoruz. Yaklaştıkça içimizdeki karartı artıyor. Uzaktan Srebrenica görünüyor. Dağların arasında şirin mi şirin bir kent. Yeşillikler içinde. Her tarafından sular çağlıyor. Şehrin girişinde, bir futbol sahasının önünde duruyoruz. Sahanın ortasında beyaz, mermer bir taş var. Srebrenica'da katledilenlerin anısına dikilmiş. Başında bir polis bekliyor. Yüzünden sıkıcı bir iş yaptığı anlaşılıyor.

Srebrenica'da ne oldu?

Şehre girerken burada olup bitene ilişkin bilgilerim çok sınırlıydı. Bosna Hersek'te müslümanlara yönelik katliamların en kanlısı burada yaşanmıştı. Savaşın sonlarına doğru, tam da müslümanlar tüm cephelerde zafer kazanmaya başlamışken, Avrupa ve ABD Bosna hükümetini Dayton anlaşmasını imzalamak konusunda aceleci davranmaya başlamıştı. Savaşın biteceği anlaşılınca, Sırp Gorazde ve Srebrenica gibi iki stratejik kenti ele geçirmek için tüm güçlerini buraya yönelttiler. Sonuç, tarihin en kanlı katliamlarından biri oldu. 12 bin civarında müslüman birkaç gün içinde katledildi, toplu mezarlara gömüldü. Katliam her şekilde yapıldı. Kurşuna dizme, yakma, diri diri gömme... Bunun yanında en ağır işkenceler, tacizler ve tabii ki tecavüzler... Bugün bile birçok anne baba çocuklarını arıyor, onlara ilişkin bir haber bekliyor. En azından mezarının yerini bilmek istiyor. Her gün yeni bir toplu mezar bulunuyor, her gün vahşetin boyutları bir kez daha gün yüzüne çıkıyor, her gün acılar tazeleniyor.

Srebrenica sadece şehit olan 12 bin müslümanla değil, başka boyutlarıyla da tarihe geçti. Sırp vahşeti somutlaştı, Batı dünyasının müslümanlara bakış açısı Srebrenica'da daha da net bir hal aldı. Gerek bölgedeki komutanlar, gerekse Brüksel'de, NATO'daki omzu kalabalık subaylar, politikacılar sözkonusu olan müslümanlar olunca tüm insani değerlerin ne kadar anlamsız olduğunu ispat ettiler.

Geriye bugün bile acı bir gülümsemeyle anılan "Güvenli Bölge Srebrenica" tanımlaması kaldı.

Katliamdan 5 yıl sonra gittiğimiz Srebrenica'da havayı tarif etmek çok zor. Yanmış yıkılmış evler aslında olayın çok küçük bir parçasını izah ediyor. Çünkü kuralları olmayan bir çatışma sözkonusu. Zaten katliam da ustaca yapılmış. Öyle ki, iş bittikten sonra iz bırakmamak ve ilerde yargılanmamak için her türlü önlem alınmış. Her şey şehrin dışında, genellikle de ormanda olmuş bitmiş. Ama vahşet, Srebrenica'nın iliklerine kadar işlemiştir. Hiç kimse huzur içinde değil bu kentte. Ne Sırp, ne de yavaş yavaş bölgeye dönmeye çalışan müslümanlar. Hatta kuşlar bile mahzun uçuyorlar yıkık minarelerin, kubbelerin üzerinden. İnsanlığa ait hiçbir duygunun izah edemeyeceği bir atmosfer. Pişmanlık, acı, keder, ağlamak, yüreği sızlamak gibi kelimeler yetersiz kalıyor. Her şeyin üzerine bir de Sırpların

komutanları tarafından aldatılmışlığı ekleniyor. Srebrenica'nın madenlerini sömüren savaş baronları, Sırp işçileri köle gibi kullanıyor. Dün katliama ortak olanlar, bugün üzerlerine çöken ağırlığın altında, dağlardan kulaklarına gelen bebek çığlıklarıyla çıldıracakları günü bekliyorlar.

Srebrenica neyi anlatıyor?

Srebrenica, insanoğlunun sınırlarını anlatıyor.

Srebrenica vahşetin, katliamın, acımasızlığın, gözü dönmüşlüğün, nefretin hangi uçlara varabileceğini anlatıyor.

Srebrenica, sadece Hollandalılar'ın, İsveçler'in, Ruslar'ın, Yunanların değil, tüm Batı dünyasının müslümanlar sözkonusu olunca nasıl duyarsız kalabileceğini, vahşete nasıl kayıtsız kalabileceklerini, hatta vahşete nasıl ortak olabileceklerini anlatıyor.

Srebrenica, Kerbela'dan sonra yaşadığımız en acı öyküyü anlatıyor.

İşte bunun için asla unutulmaması, unutturulmaması, nesilden nesile aktarılması gereken bir öykü Srebrenica.

Ki, biz unutsak bile, gördükleri vahşeti Bosna'nın kentleri, ormanları, kan olup akan Buna, Neretva, Drina nehirleri unutmayacak. Tıpkı Kerbela'nın, Hama'nın kurşun gibi ağır havası gibi buradaki hava da belki yüzyıllar boyunca dağılmayacak.

Ben, islam tarihinin bu en taze katliamının izini sürmeye çalıştım. Bosna'nın değişik şehirlerinde ve Srebrenica'da yaptığım seyahatler esnasında görgü tanıklarını dinledim. Burayla ilgili yazılmış raporları, kitapları inceledim. Ortaya katliamın kısa bir özeti çıktı. Bu özet, 2002 yılında Milli Gazete'de yazı dizisi olarak yayınlanmıştı. Katliamın 10. Yılı anma törenleri vesilesiyle bazı güncellemelerle yeniden elden geçirdim.

Srebrenica'nın öyküsü henüz yazılmadı, yazılamaz da. Çünkü çok sayıda kara delik, henüz aydınlanmamış çok sayıda olay var. Ben sadece bir paragraf açtım. Umarım faydalı olur. Birkaç da teşekkür. Hakan-Emira Albayrak, Jasmine Hrle, Rifat Fettahoviç, Mehmet Avdagiç, Süleyman Avdagiç ve Kladanj Belediye Başkanı Mirza Kulugliç'e bizi gerçeklerle tanıştırdıkları için...

Kendini Unutturmeyen Savaş

Saraybosna Holliday Inn Oteli'nin lobisindeki televizyonda, BHT Televizyonunun 18.00 haberlerinde yine tabut görüntüleri var. Kazılan mezarlar, iskeletler, kafatasları, cenaze namazları. Rehberimiz Rifat Fettahoviç haberi Türkçe'ye çeviriyor: Bosna'nın doğusunda, Sırp Cumhuriyeti'nin kontrolünde bulunan Vişegrad'da yeni toplu mezar bulunmuş. 1991-1995 yılları arasında katledilmiş 140

Müslümanın cesedi çıkarılmış. Yanımızdaki Boşnak arkadaşlar sadece Vişegrad'da henüz ortaya çıkarılmamış daha binlerce cesedin olduğunu söylüyorlar. Görüntülerde Vişegrad'ın binlerce yıllık simgesi Drina köprüsü var. Vişegrad kasabasının yakınlarındaki Sokolac köyünden İstanbul'a devşirme olarak gelen ve Osmanlı İmparatorluğu'na sadrazam olan Sokollu Mehmet Paşa'nın yaptırdığı köprü bu. Adına bir de roman yazılan ve İvo Andriç'e Nobel Edebiyat ödülü kazandıran köprü şimdi Sırp'ların elinde. Ziyaret etmek, fotoğrafını çekebilmek bile neredeyse imkansız. Öyle mahzun duruyor ki...

Vişegrad'da ortaya çıkarılan toplu mezar 1996 yılından beri Bosna-Hersek'in çeşitli bölgelerinde çıkarılan onlarca toplu mezardan sadece bir tanesi. Ancak bütün bu katliam, sürgün, tecavüz bölgelerinden bir tanesinde, Srebrenica'da kazılan toplu mezarlar Modern çağın hiç unutulmayacak bir lekesi olarak belleklere kazındı. Tarihin en büyük trajedilerinden birinin yaşandığı, insanlığın onurunu tamamen yitirdiği, yapanların insan bile olamayacağı bir katliam. Tüm dünyanın seyirci kaldığı bir soykırım. Her karış toprağında meçhul bir insanın mezarının bulunduğu, işkencelerin en zaliminin uygulandığı, binlerce insanın kışın soğukunda aç ve susuz yollara döküldüğü ve kilometrelerce yürümeye zorlandığı bir büyük trajedi.

Bosna'nın bu küçük kasabası Yirminci Yüzyıl'ın tüm zulümlerini gölgede bıraktı. Savaşın üzerinden 6 yıl geçmiş olmasına rağmen hâlâ mezarlar açılıyor, hâlâ eşi görülmedik öldürme şekilleri ortaya çıkıyor. Ve buradan sürülmüş binlerce insan bin yıllardır yaşadıkları evlerinin, yurtlarının hasreti içinde yanıp tutuşuyor.

Batı'nın "İnsani Yardımı"

Afganistan halkına yönelik kapsamlı terörist Haçlı saldırısı sırasında başta Türkiye olmak üzere bazı ülkelerin ruhlarını ABD'ye satmış yazarları ABD ve Batılı ülkelerin Bosna'da nasıl kahraman birer kurtarıcı olduklarını ballandırarak anlattılar.

On binlerce insan öldükten, yerinden edildikten, birçok şehir yağmalandıktan ve yıkıldıktan, binlerce kadına tecavüz edildikten sonra, tam müslümanlar zafer üzerine zafer kazanmaya başlayınca yapılan müdahale hem zamanlama olarak ilginçtir, hem de geride bıraktığı enkazı asla temizleyemeyecek kadar kirlidir.

Sadece Srebrenica'nın öyküsü bile Batı'nın Bosna'da soykırımın nasıl birer parçası olduğunu, tecavüz ve katliamlara nasıl ortaklık ettiğini, hatta tecavüz ve cinayetleri bizzat kendi askerlerinin işlediğini gözler önüne serer.

Srebrenica öyküsü içindeki Hollandalı askerler, BM Genel Sekreteri, BM Bosna Özel Temsilcisi, BM Askeri Kuvvetler komutanı ve diğer üst düzey yöneticilerin tutumları Batı'nın Haçlı duygusunu asla yitirmediğinin en somut göstergeleridir.

Bosna'da savaşın başından itibaren Müslüman nüfusun yokolup gitmesini iş-tahla seyredenler, Sırp ve Hırvatların "beceriksizliği" karşısında etnik temizliğe açık destek vermekten çekinmemiş, işler tersine dönünce de zoraki bir barış anlaşması imzalayıp Bosna-Hersek'i kontrol altında tutma yolunu seçmişlerdir.

Srebrenica'nın öyküsü yüzyıllar boyunca anlatılacaktır. Srebrenica, sadece Ortodoks Sırp ve Katolik Hırvatlar'ın azgınlığının değil, tüm bir Haçlı ruhunun

en somut heykellerindendir. Srebrenica, Batı'nın geleneksel alışkanlıklarını asla terketmediğinin, ve terketmeyeceğinin göstergesidir. Batı'nın dilinden düşmeyen insanlık, insani yardım, adalet, eşitlik ve özgürlüğün sınırlı bir kesim için anlam taşıdığı Srebrenica'da bir kez daha görülmüştür.

Srebrenica'dan sonra Afganistan'a yapılan Haçlı saldırısını insani yardım olarak nitelendirenler, kalemlerini ve daha da kötüsü ruhlarını satmamışlarsa, aslında kendilerinin de "zavallı birer zenci" olduğunu anlayacaklardır. Ama bunun bedeli, tıpkı Bosna'da olduğu gibi, pahalıya patlayacaktır.

Srebrenica'ya Giriş

Saraybosna çok sıcak. Sabahın erken saatlerinde Srebrenica Belediye Başkanı Şevket Hafizoviç ile kısa bir görüşme yaptık. Srebrenica Sırp işgali altında. Savaştan önce 10 milyonluk nüfusunun 8 milyonu müslümanken bugün ancak geri dönen birkaç müslüman aile var. Peki nasıl olur da belediye başkanı müslüman olur? Bunu da sonradan öğreniyoruz. Seçimlerde, şu anda Srebrenica'da yaşıyor olmasalar da orali Müslümanların da oy kullanması sağlanmış. Tabii ki Müslüman bir belediye başkanı seçilmiş. Hafizoviç kısaca Srebrenica'yı anlattı, zulmü, akan kanı, şimdiki sorunlarını ve Türkiye halkının savaş sırasındaki yardımlarını.

Artık yola çıkmaya, yıllardır anlatılan zulmün izlerini görmeye hazırдық. Üç araçlık bir konvoyla yola koyulduk. İki saatlik bir yolculuktan sonra Republica Srpska'ya hoşgeldiniz levhası karşıladı bizi. İster istemez herkes sustu. Kril alfabesiyle yazılmış levhâlâr, Bosna-Hersek federasyonu'na göre geri kalmışlık havası, somurtkan yüzler, ve dağlara taşlara sinmiş çığlıklar. Burada 5 yıl öncesine kadar yaşananları bildiğimden mi acaba, sanki bir mezbahaya girmiş gibi hissettim.

Şimdi İsviçre'de yaşayan Nihada, Vlasenica kasabasında doğmuş, çocukluğunu orada geçirmiş. 10 yıl önce kendisinin, babasının doğduğu bu güzel kasabayı terketmek zorunda kalmış. Tam 10 yıldır gidip görmemiş. Şimdi de zor bir karar vererek bize katıldı. *"Gördüğüm zaman dayanamayacağımı, o acıları yeniden hatırlayacağımı düşünüyorum. Şimdi o güzel evimizde bir Sırp oturuyor. Gerçekten dayanılmaz"* diyor Nihada. Göz yaşlarını tutamıyor.

Vlasenica, Bratunac, Potocari, Srebrenica... Hepsi de haber bültenlerinden aşına olduğumuz yerleşim yerleri. Hepsinin birer hikayesi var. Ancak bütün hikayelerin keşiştiği nokta, Bosna Sırp ordusunun ve Sırp paramiler güçlerinin Yugoslavya ordusundan aldığı destekle gerçekleştirdiği toplu katliamların merkezi olmaları.

Türbe

Vlasenica'yı geçince yol kenarındaki evlerde çalışan işçileri görüp araçlarımızı durduruyoruz. Selam veriyoruz. Müslümanlar savaşta yıkılmış evlerine geri dönmek için onarım çalışmalarına başlamışlar. Burası bir köy değil, bir yerleşim bölgesi değil. Yapayalnız bu iki evi nasıl koruyacaklarını, Sırplar'ın bir saldırısı

olursa nasıl korunacaklarını soruyoruz. Hemen ikiyüz metre yukardaki tel örgülerle çevrilmiş askeri bölgeyi gösteriyorlar. Bölgedeki tüm müslümanlar evlerine geri dönmek istiyorlar ama bu o kadar kolay değil. Sırp'ın azınlıkları halen devam ediyor. Cesaretini toplayıp evlerine geri dönenlerden bir kaçı feci şekilde katledilmiş. Evlere ya da tarım arazilerine göz koyan Sırp'ın müslümanların dönmelerini istemiyor. Uluslararası Güç de Sırp ve Hırvatlar'ın evlerine dönmelerinde gösterdiği kolaylığı Müslümanlar'a göstermiyormuş. Bu iki evin sahibi, askeri üssün yakınında olmaları nedeniyle Sırp'ın saldırılarına karşı kendilerini güvende hissediyorlar. Ama ya diğerleri?

Mehmet amca Türkler'in geldiğini duyunca yakındaki evinden koştu geldi. Ağzında Drina sigarasıyla hepimizle tokalaştı. Savaş sırasında tüm ailesiyle terketmiş burayı. Şimdi yanmış yıkılmış evini onarmaya çalışıyor. İşinin zor olduğunu, çok paraya ihtiyaç duyduğunu ancak başka çaresinin de olmadığını söylüyor.

Brutanaç'tan sağa dönüp Srebrenica'ya doğru ilerliyoruz. Tedirginliğimiz artıyor. Binlerce insanın spor salonunda, yol kenarında öldürüldüğü, diri diri mezarlara gömüldüğü bu kasaba ve çevresi belki de tarih boyunca bu tedirginlik havasını hep verecek ziyaretçilerine. Orada ne olup bittiğini hiç bilmeyenler bile o çılgınlıkları duyacak, kasabanın atmosferine karışan o ruhları, o çocukların, kadınların, ihtiyarların, masum insanların bakışlarını hep üzerinde hissedecek.

Ve Potocari köyü. Bütün dünyanın 1992-1995 arasındaki katliamlar sırasında sıkça adını duyduğu bu köyün hikayesi de bir ayrı. BM Hollanda "Barış Gücü" üssünün bulunduğu bu köy, sadece Sırp'ın zulmüne tanık olmadı, BM'nin acizliğine, Hollandalı askerlerin katliam ortaklığına da tanıklık yaptı.

Mehmet Avdağ'ın bir zamanlar kardeşlerine ait olan evlerin yanında duruyor. Şimdi bu evlerde Saraybosna'dan gelen Sırp'ın oturuyor. Evlerin hemen yanında da yeni onarılmış küçük bir kulube var. Dışı yeni sıvanmış, çevresini diz boyu otlar kaplamış. Avdağ'ın bizi oraya götürüyor, kapısını açıyor, içerde bizi iki mezar taşı karşılıyor. "Bu mezarlarda iki Osmanlı yatıyor" diyor, "çok zaman önce buraya gelen iki evliyaymış bunlar, burada vefat etmişler. Dedem ve babam yıllarca burada türbedarlık yaptılar. Babam vefat edince burayı bana emanet etti. Savaşta koruyamadık. Sırp'ın burayı atları için ahır olarak kullandılar. Şimdi yeniden onarmaya çalışıyorum."

Onarım çalışmaları çok hızlı yürümüyor. Mehmet Avdağ kendisinin burada çalışmasının mümkün olmadığını, çevredeki otları bile sökemediğini söylüyor. "Sırp'ın açlıktan kıvrıyor burada. Birkaç Mark verip onları çalıştırıyorum" diyor. Mezar taşları kırılmış, ancak yenilerini yapmaya çalışmış. Mezarların başlarında sarıklar var. Saraybosna'dan getirdiği seccade ve tesbihleri bırakıyor mezarların başlarına.

Srebrenica, ya da Avrupa'daki Kerbela

Srebrenica'ya varmadan birkaç kilometre beride büyük bir yeşil düzlük üzerindeki beyaz bir anıtın önünde duruyoruz. Başında bir polis bekliyor. Bu anıt

14 Temmuz 2001'de Srebrenica'da hayatını kaybeden 12 bin masumun anısına dikildi. Açılış töreninde binlerce Boşnak o zulmü bir kez daha lanetledi. Sırplar ise yine azgınlıklarını sergiledi. Üç kişi hayatını kaybetti. Biri, hikayesini daha sonra anlatacağımız 16 yaşındaki Meliha Đurić'ti.

Anıtın başındaki Sırp polis belli ki sıkıcı bir görevle görevlendirilmiş. Bu taşın başında nöbet tutuyor. Ziyaretçilerinden de hiç memnun olmuyor. Nasıl olabilir ki? Belki kendisinin de katıldığı, ya da katılmak zorunda bırakıldığı o infaz ayınlarının kurbanlarını şimdi korumak zorunda kalmış.

Yolun kenarında harabeye dönmüş fabrikalar, yıkılmış evler var. Ve işte Srebrenica. Srebren gümüş demek. Bu küçük kasaba başta gümüş olmak üzere değerli maden rezervleriyle ünlü. Bir de şifalı suları. Heryerinden sular çıkan, yeşilliklere bürünmüş iki dağın arasında şirin bir kasaba. Ama yol boyunca şahit olduğumuz kasvet şimdi daha da yoğun. Sokaklar bomboş. Gördüğümüz tek tük kişilerin suratları bomboş. Dükkanlar bomboş. Şifalı suları için Yugoslavya'nın her yerinden gelip buraları dolduran insanlar da artık uğramıyor. Bir zamanlar cıvıl cıvıl, neşeli bir kasaba olan Srebrenica, 1995 yılında tarihinin en kalabalık günlerini yaşamış, sonra o kalabalığı yollara, dağlara kusmuş. O kalabalıklar yollarda, dağlarda yokolup gitmişler.

Sırplar katliamın tüm kanıtlarını saklamaya çalışmışlar. Batılı gazeteciler, askerler ve diplomatlar da bu konuda onlara yardımcı olmuşlar. Ama yine de sanki her karış toprağından bir kemik, bir ayakkabı teki, bir çürümüş ceket, bir sararmış kimlik çıkacakmış gibi. Cesaretinizi toplayıp şu ormanlara çıkabilmeniz hiç kuşkusuz, bir zamanlar buralarda yaşamış, ama kaçarken öldürülmüş insanlara ait bir ize rastlarsınız. Bir mezar taşı, hatta başında fatiha okunacak bir mezarı bile yoktur o insanların. Belki ona fatiha okuyacak bir akrabası, eşi dostu da kalmamıştır. Kaldıysa da akıbetini bilmediği için her gün belki gelir ümidiyle yolları gözlemekte, çalan telefonlara çılgınlar gibi sarılmaktadır.

Srebrenica hiç kuşkusuz hem Avrupa'nın hem de Modern zamanların bir Kerbelası'dır. İkinci Dünya savaşından beri gerçekleştirilen toplu kıyımın ve etnik temizliğin en ağırı burada yaşanmıştır. Sadece madenleriyle ve şifalı sularıyla tanınan bu küçük kasaba şimdi tüm dünyanın tanıdığı lanetli bir kasaba olmuştur.

Peki nedir Srebrenica'nın öyküsü? Gazetecilerin, görgü tanıklarının ve resmi kaynakların ışığında, hiç unutamadığımız o acı günleri hatırlayalım. Unutamadık, unutmayacağız, unutmamamız gerekiyor. Çünkü burada 12 bin insan sadece ve sadece Müslüman oldukları için öldürüldü. Sırp ve Hırvatlar, Boşnaklar'a "Türk" diyorlardı ve insanlar, "burada Türkleri istemiyoruz" sloganlarıyla öldürüldü.

BM'nin "Güvenli Bölgesi" Srebrenica!

1992 yılında Büyük Sırbistan'ı kurma hayalindeki Sırplar, Belgrad'da Devlet Başkanı Miloseviç ve Genelkurmay Başkanı Perisiç'in tam desteğini almış şekilde, sözde Bosna Sırp Devleti ve Sırp Demokrat Partisi (SDS) Başkanı olan eski bir Psikiyatri Doktoru Radovan Karadžić ve General Ratko Miladić başkanlığında

Bosna Hersek'teki terörlerine başladılar. Bir yandan dört yıl sürecek Saraybosna kuşatması başlatılırken, diğer yandan da kuzey ve doğu Bosna'da etnik arındırma çalışmaları sürdürülmekteydi.

Bosna'nın en doğusunda, Sırbistan sınırında yer alan Srebrenica, tıpkı Gorazde ve Jepa gibi kuşatılmış bölgelerdendi ve Bosna Sırlarının Belgrad'la aralarındaki engellerden biriydi. Çoğunlukla müslümanların yaşadığı Bosna'nın doğu bölümü büyük oranda "temizlenmişti". Ancak çevreden kaçan müslümanların toplandığı bu kasabalar direnişlerine devam ediyorlardı.

Bijeljina, Bratunaç, Zvornik gibi bölgelerden kaçan on binlerce Müslüman, 10 bin kişilik nüfusunun 8 bin'i müslüman olan Srebrenica'ya sığınmak zorunda kalmışlardı. Srebrenica'nın nüfusu 60 bine yükselmişti. Kış ayları olmasına rağmen on binlerce insan sokaklarda yatıyor, bunun yanında açlık bütün şehri kasıp kavuruyordu. Miloşević'in eski korumalarından polis şefi Nasır Oriç'in kurduğu müslüman direniş örgütü ilk yıllarda Srebrenica'yı kahramanca savundu. Ancak bir süre sonra cephaneye tükenmeye başladı. Sırlar dünyanın en büyük ordularından Yugoslavya ordusunun tüm imkanlarını kullanırken müslümanlar bölgeye uygulanan silah ambargosu nedeniyle hafif silahlarla, o da atacak mermi bulabilirlerse direniyorlardı.

1993 yılında Srebrenica'nın etrafındaki çember daraltıldı. Srebrenica'da yaşayanların ve Saraybosna'daki Bosna Hersek Hükümeti'nin tüm uyarılarına rağmen BM ve NATO gerekli önlemleri almadı. Sürekli toplanan ve ciddi bir karar almaksızın dağılan BM Güvenlik Konseyi 16 Nisan 1993 yılındaki olağanüstü toplantısında Bosna'daki 6 bölgeyi "Güvenli Bölge" ilan etti. Srebrenica da bunlardan biriydi. Bundan sonraki süreçte BM, Genel Sekreter Butros Gali, Yugoslavya Özel Temsilcisi Akashi, Bosna BM Silahlı Güçleri Komutanı Fransız General Janvier'in isimleri ve bu "Güvenli Bölge" sözü acı bir gülümsemeyle anılır olacaktı.

Bosna-Hersek'te devam eden soykırım karşısında dünya kamuoyunun yükselen tepkisi, BM'ye ve batılı ülkelere yöneltilen ağır eleştiriler ve Saraybosna'nın Sırlar tarafından ele geçirilemeyeceğinin anlaşılması bir hava operasyonu yapılması gerekliliğini hatırlattı BM'ye. Ancak yıllarca üzerinde tartışılan bu düşünce bir türlü hayata geçirilemiyordu. Bunda, Sırların rehin aldıkları ve çoğu Fransız olan 350 kadar BM askerinin yanısıra, bizzat Fransız General tarafından dile getirilen Srebrenica ve Gorazde gibi kuşatılmış bölgelerin "barışın önünde en büyük engel olması" fikri de etkili oluyordu. Sırlar bu kuşatılmış bölgeleri bir an önce ellerine geçirebilse, barış görüşmelerine başlanabilecekti!

60 bin Müslümanın açlık sınırında yaşadığı "barışın önündeki engel" Srebrenica'yı ele geçirmek için Sırp birliklerinin ilk hareketi 6 Temmuz 1995 sabahı tank ve top ateşiyle başladı. Sırbistan'dan gelen ağır silahlarla saldıran Sırp askerlerinin yanısıra Arkan denilen kan içici katilin (15 Ocak 2000'de Belgrad'da bir otelde öldürüldü) paramiliter Sırp çeteleri de dağlarda görünmeye başlamışlardı. Gelişmelerden hem CIA'nin, hem de BM'nin bilgisi vardı. Belgrad-Mladiç arasında geçen konuşmaları biliyorlar, bölgeye sevk edilen 12 bin asker, 30 tank ve top ile Sam füzelerini uydudan takip edebiliyorlardı.

Sırp güçleri Srebrenica'ya doğru hızla ilerlerken BM hâlâ bir hava saldırısı

yapalım mı yapmayalım mı tartışmasını sürdürüyordu. 11 Temmuz'da iki F16, Sırp birlikleri üzerinde uçtu, bıraktıkları iki bombadan biri bir Sırp zırhlı personel taşıyıcıyı vurdu, diğeri ise bir tanka isabetsiz atış yaptı. BM bunla yetindi. Ertesi gün Sırp general Mladiç Srebrenica yakınlarında görüldü. Hem Srebrenica'ya saldırıyı, hem de sonrasındaki soykırımı bizzat yönetti. Amerikan istihbaratının açıklamalarına göre de emirleri bir Sırp generalden alıyordu. Srebrenica'daki adamlarına telsizle emirler yağıdırıyor, "yavaş ve dikkatli saldırın. Bol şanslar" diyordu.

Srebrenica'nın düştüğü saatlerde BM Genel Sekreteri Butros Gali Atina'da "barışa yaptığı katkılardan dolayı" Onasis Ödülü'nü almaktaydı. Aynı tarihlerde tüm Avrupa Faşizmin yenilişinin 50. yılını kutluyordu.

Felaket yalnızca Srebrenica'nın düşmesiyle kalmadı. Srebrenica ve çevresinde 12 bin kadar insan bu işgalin hemen ardından kayboldu. Bu insanlar çeşitli şekillerde öldürülerek toplu mezarlara gömüldüler. Katliam bizzat Mladiç'in komutasında ve BM'nin yardımıyla yürütüldü. Mladiç, islamcı teröristleri cezalandırdığını, toplu mezarlarda çatışmalarda ölen müslümanların bulunduğunu söylüyordu. Görgü tanıkları ise inanılmaz vahşet öyküleri anlatıyorlardı.

Ve vahşet...

6 Temmuz 1995'te başlayan Sırp top ve tank saldırısı 11 Temmuz'da Sırpların Srebrenica'ya girmeleriyle son buldu. Sırp saldırısı başlar başlamaz şehri terkedenler dağlardan Tuzla ve Kladanj kentlerine ulaşmaya çalıştılar. Ancak bir çoğu ya Arkan'ın köpekleri, ya Sırp tuzakları, ya da açlık ve susuzluk yüzünden hedeflerine ulaşmadan hayatını kaybetti. Şehirde kalanlar ise Sırp'ların şehre girmeye başlamasıyla iki kola ayrıldı. Birinci kol ağırlıkla kadın, çocuk ve ihtiyarlardan oluşmaktaydı. Potoçari'deki BM Hollanda üssünün çevresine sığındılar. 11 ve 12 Temmuz tarihlerinde Mladiç ve adamları Brutanaç'ta Hollanda üssü yetkilileriyle Potoçari'deki müslümanların tahliyesi konusunu görüştüler. Aynı anlarda Sırp askerleri Potoçari'de müslümanların evlerini ateşe veriyorlardı. Potoçari'deki Hollandalılar'ın kendilerini koruyacağına inanan Müslümanlar üssün çevresinde toplanmışlardı. Buraya kadar gelen Mladiç, topluluğa ve kendi getirdiği televizyon kanalına hiç kimseye bir şey yapılmayacağını, hepsinin güvenle Srebrenica dışına çıkarılacağını söyledi. Ardından da 60 kadar kamyon ve otobüs üssün yanına geldi. Mladiç'in kontrolünde ve Hollanda askerlerinin yardımıyla erkekler kadın ve çocuklardan ayrıldı. Esirler Bratunaç ve Karakay'a götürülürken kendilerine Tuzla'ya gönderilecekleri, esir değişimi yapılacağı söylendi. Ancak iki gün süren "sıkı bir çalışma"nın ardından şans eseri hayatta kalıp kaçabilen bir ikisi dışında tamamı ortadan kayboldu.

İkinci grup yaklaşık 15 bin kişiden oluşan, kadın, çocuk ve yetişkin erkekten oluşuyordu. Susnjari'de toplanarak Tuzla'ya ulaşabilmek için ormana daldılar. Sırp'ların top, tank, uçaksavar ve zırhlı araçlarla takviye edilmiş birlikleri kalabalığı Brutanaç-Miliçi yoluna sevketti. Buljim denilen bölgede saldırı başladı. Birçok Müslüman ölüren yaralılar ve diğeri küçük gruplara ayrılarak yoluna devam

etti. Çok az kişi Tuzla'ya ulaşabildi. Arkan'ın köpekleri ve Sırp askerleri birçoğunu tuzağa düşürerek katletti. Görgü tanıklarının anlattıklarına göre Sırp askerleri megafonlarla seslendiği Müslümanlara canlarının güvende olacağını söylüyor, ya da bir Müslüman'ı zorlayarak arkadaşlarını yanına çağırmasını istiyor, ormandakileri ele geçiriyordu. Yine Sırplar kimyasal silahlar kullanıyorlardı. Derelerden ya da kuyulardan su içenler halisünasyon görmeye başlıyordu.

Öldürülenler hemen gömülüyordu. Bazen kendi mezarlarını kazmaları isteniyor, bazen de buldozerler gelip büyük çukurlar açıyorlardı. Birçoğu da canlı olarak ve elleri bağlı olduğu halde, ya da birbirlerine bağlı oldukları halde çukurlara atılıyor ve üstleri toprakla kapatılıyordu.

Kadınların kaderi ise daha acıydı. Bir çoğuna tecavüz edildi. Daha şanslı olanlar öldürüldü, ya da fırsat bulabildilerse intihar ettiler. Bir çok çocuk annelerinin gözleri önünde, bir çok anne baba çocuklarının gözleri önünde öldürüldü. Bir dede torunun ciğerini yemeye zorlandı.

Birkaç Görgü Tanığı

Saraybosna'ya dönüşte tanıştığımız Srebrenica'lılar hâlâ o günlerin şokundalar. İçlerinden ikisi Srebrenica gazisi. Süleyman Avdagiç 1992 yılından itibaren Bosna Hükümet Ordusu (Armiya)'na katılarak savaşmış. Şimdi ise bir işsiz, Bosna ekonomisinin yeniden canlanacağı günleri bekliyor.

Srebrenica'dan esir değişimiyle kurtulan 45 yaşındaki Şakir Hasanoviç'in büyük dedesi bir Türk'müş. Srebrenica'da büyük bir tarım arazisi varmış. "Bir dönebilsem, topraklarımı bir alabilsem, bir çok Srebrenica'lı da geri döner ve topraklarım hepsine yeter" diyor. O günleri şöyle anlatıyor:

"Brutanac'ta bir spor salonuna kapattılar bizi. Bir cami imamına önümüzde bira içirmek istediler, üç parmağıyla Sırp işaretini yapması için zorladılar. İmam reddedince öldürdüler. Spor salonunda tebeşirle 30 metrekarelik bir alan çizdiler ve kimsenin bu çizgiyi geçmemesini söylediler. Yüzlerce insanı o çizginin içine hapsedtiler. Geçeni öldürüyorlardı. Sabah kalktığımızda dört kişi havasızlıktan hayatını kaybetmişti. Biz şanslıydık, '2 gününüz var, hemen buradan gidin' dediler. Biz esir değişimi sayesinde kurtulduk, onların esirleri karşılığında 400 müslümanı serbest bıraktılar.

"Karadziç'in adamlarından olan Zeliç çatışmada ölmüştü. Spor salonuna Zeliç'in babası geldi. Eline bir kürek sapı aldı ve "oğlum sizin bininize değerdi" diyerek kalabalığa vurmaya başladı. Kalabalığın üzerine basketbol topunu atıyorlar, kime vurursa onu alıp götürüyorlar ve öldürüyorlardı. Dışarda bir çöp konteyneri vardı. Müslümanları öldürüp oraya atıyorlar ve yakıyorlardı. Duman ve kokunun içeri girmesi için de spor salonunun camlarını açıyorlardı. Dağlara halisünasyon gazı atıyorlardı. Akashi, Janvier, Mladiç, Karadziç, Mitterand, Miloseviç, Tudjman... Bunların hepsi aynı saftan ve Srebrenica'lular bu isimleri hiç unutmayacaklar.

"Hiç silahımız yoktu. Çeşitli yollarla silah yapıyorduk. Sırplar 7 gün içinde tüm Bosna'yi ele geçirmeyi planlıyorlardı. Hatta evlerini terkederken sadece küçük

eşyalarını alıyorlardı, geri döneceklerini sanıyorlardı. Ama hesapları tutmadı. 4 yıl süren savaşta yine de istediklerini alamadılar.”

“Tecavüz olaylarına hiç girmek istemiyorum, ama şunu söyleyeyim ki tecavüz edenler sadece Sırlar değildi. Hollanda askerleri Sırların da yardımıyla Müslüman kadınlara tecavüz ettiler.”

20’li yaşlarındaki Yasmina adlı bayan artık Saraybosna’da yaşıyor. Annesi, babası ve abisi Srebrenica’da şehid düşmüş. *“Çocukluğum orada geçti”* diyor, *“bugün hâlâ rüyalarımnda Srebrenica’nın o güzel günlerini görüyorum. Çok işkenceler gördüm, Srebrenica düştüğünde oradaydım. Ben de şanslı Srebrenicalıydım ki şu anda hayattayım”* diyor.

Adını vermek istemeyen 30’lu yaşlarında bir bayan hâlâ yüzünde o günlerin öfke ve kinini yaşıyor. Savaş başlayınca ilk molotof kokteyli yapıp atan kişiymiş. Dört abisinden biri şehid olmuş. Sonra da silahını almış ve savaşmaya başlamış. *“Erkeklerden yürekli kadınlar vardır. Bir kadın olarak tabii ki elim silah almak istemezdim, ama bunu yapmaya beni Sırp komşularım zorladı”* diyor. *“Rüyamda sürekli Srebrenica’yı görüyorum, evimi görüyorum, oraya dönmek istiyorum. Aslında savaş başladığında ben de herkes gibi bırakıp kaçabilirdim. Belki mutlu da olabilirdim ama yapmadım işte. Kaldım ve savaşım.”*

Şakir Hasanoviç sohbetimizi bitirirken *“400 yıl önce siz Türkler yanlış yaptınız”* diyor ve ekliyor: *“Sırları buradan sürecektiniz, hepsini öldürecektiniz, bu kadar hoş görülülü davranmayacaktınız...”*

Birleşmiş Milletler, NATO, Hollanda Askerleri ve Diğerleri

Bosna’da on binlerce masum müslümanın katledilmesi, sürülmesi, tecavüze uğramasından Sırlar ve Hırvatlar olduğu kadar olaya seyirci kalanlar da sorumludur. Avusturya’nın, İtalya’nın hemen yanbaşında minarelerin bulunması, ezanların okunması Sırp ve Hırvatları olduğu kadar kuşkusuz Avrupalılar’ı da tedirgin etmiştir. Bu görüşler hissi ya da ideolojik olmanın ötesinde Bosna’da savaş sırasında başta BM olmak üzere birçok kesim tarafından açıklama ve icraatlarla kanıtlanmıştır.

Hırvatistan’ın desteklediği Bosnalı Hırvatlar ile Sırbistan’ın desteklediği Bosnalı Sırlar’ın kuşatması altında kalan Boşnak Müslümanların 7 gün içinde teslim olacakları ve Bosna’nın Ortodoks ve Katolik’ler arasında pay edileceği hesapları tutmadı. Savaşın ilk günlerinde mafya örgütlenmeleriyle oluşturulan düzensiz çetelerle mücadeleye başlayan Boşnaklar kısa zamanda toparlanarak destansı bir mücadele verdiler. 4 Yılın sonunda da tarafları barışa zorladılar. Hırvatlar Hırvatistan’ın desteğini alırken Sırlar da dünyanın en güçlü ordularından Yugoslavya ordusunun hem asker gücünü hem de teçhizatını bol miktarda kullanıyorlardı. BM’nin uyguladığı silah ambargosundan etkilenen tek taraf ise müslümanlardı.

Boşnakların direncinin beklenenden uzun sürmesi ve artan kamuoyu baskısı BM’yi bir şeyler yapmaya zorladı. Tüm politikasını bir şey yapmamaya, oyalamaya, seyretmeye kurmuş olan BM her gün yüzlerce insanın ölmesi karşısında eli kolu bağlı oturmaya gerekeç bulmakta zorlanır oldu.

Ancak BM politikalarının iflas tarihi “BM Güvenli Bölgesi” Srebrenica’nın düşmesi ve ardından yaşanan katliamdır.

Bosna’nın kuzey ve doğusunu büyük oranda ellerinde tutan Sırp direnişlerini sürdüren Saraybosna, Zepa, Goradze ve Srebrenica gibi adacıkları henüz eline geçirmemiştir. BM de barışın önündeki en büyük engel olarak bu bölgeleri görmektedir. Belki de bu anlayışla Srebrenica’ya yönelik operasyona ilişkin elde çok sayıda istihbarat raporu olmasına rağmen BM sadece “bir hava saldırısı yapalım mı yapmayalım mı” tartışmasıyla oyalanmaktadır.

BM’nin bu politikasında “Barış Ödülü” sahibi Butros Gali’nin yanı sıra, BM Yugoslavya Koruma Gücü Komutanı Fransız General Bernard Janvier ve BM Yugoslavya Özel Temsilcisi Yashushi Akashi başrolleri oynamaktadır.

Amerikan casus uyduları Srebrenica’ya yönelik ağır bir saldırı hareketliliğini tesbit ederler. Belgrad’da Genel Kurmay Başkanı Perişić ile Sırp General Mladić arasında geçen konuşmalar bir çok istihbarat örgütü, ayrıca Bosna Hersek Hükümeti istihbarat güçleri tarafından yakalanır. Bosna Hersek Başbakanı Haris Silayzić ABD Bosna büyükelçisini 11 Temmuz 1995’te iki kez arar ve Srebrenica’da artan tedirginliği bildirir. Büyükelçi Srebrenica Belediye Başkanı’nı arar, Başkan “Benim şehrim ölüme mi mahkum edildi? Bu benim son konuşmam. Bu son” diyerek kapatır telefonu.

Aynı tarihlerde bir hava saldırısının emrini verecek tek kişi olan General Janvier toplantı üstüne toplantı yapmakta, tüm ülke komutanları bir hava saldırısını kaçınılmaz görürken Janvier Boşnakların Srebrenica’yı savunacak güce sahip olduklarını iddia etmektedir. Zaten Janvier göreve geldiğinden beri Müslümanlar’ı saldırganlıkla ve BM birliklerine ateş açmakla suçlamaktadır. Bu tutum sadece Janvier’de değil, birçok BM yetkilisinde de vardır. Kimilerince basının katliamları abarttığı, Müslümanların bu şekilde sempati kazandığı, aslında müslümanların elinde iyi silahlar olduğu bile düşünülmektedir. Hatta bazı subaylar Müslümanların kendi halklarına karşı katliam uyguladıkları ve suçu Sırp’lar’a attıklarını iddia edecek kadar ileriye de gitmişlerdir. 10 Temmuz’da, Srebrenica’nın düşmesinin hemen öncesinde General Janvier’in günlük brifinginde yaptığı açıklama ilginçtir:

“Herkes bir kez daha hatırlatmak isterim ki, Bosna Hükümet Ordusu birlikleri kendilerini savunacak güce sahiptir. Hem Srebrenica’ya yönelik bir müdahale yapmamız da Boşnaklar tarafından istenmemektedir. Oradaki durum 1993’teki gibi değil. Aldığım bilgilere göre Boşnak askerler Srebrenica yolu üzerindeki Hollanda askerlerine ateş etmekte, ve Srebrenica üzerinde uçan NATO uçaklarına saldırmaktadırlar. Müslümanlar bizi arzulamadığımız bir yola çekmeye çalışıyorlar.”

Bu sözleri Yashushi Akashi de desteklemektedir. *“Saldırıları müslümanlar başlatıyor. Sonra da BM ve Uluslar arası Güc’ü yanlış kararlarına ortak etmeye çalışıyorlar.”*

BM yetkilileri sınırlı bir hava saldırısı için bile günlerce oturma üzerine oturma yaparken Sırp Srebrenica’daki temizliklerini sürdürüyordu. Bosna Sırp Parlamentosu Sözcüsü Momçilo Krayisnik bir röportajda General Janvier’in gerçekten büyük bir adam olduğunu ve sözünde durduğunu söylüyordu. *“Herşeyin General*

Janvier'in elinde olduğuna ikna olduk. Üzerimize tahminimizin çok altında bomba yağdı." Hava saldırısı konusunun tartışıldığı son toplantılardan birinde, toplantılarda pek konuşmayan bir bayan subay söz alarak, *"Srebrenica'nın sembolik bir değeri var. Eğer bir şeyler yapmazsak uluslar arası topluluktan çok büyük tepki alırız."* Akashi'nin buna cevabi tarihidir: *"Hollandalılar'ın sivillere gıda yardımı yaptığını gösteren görüntüleri yayınlarsak işe yarar."*

Bosna Ordu Haberalma servisi ise Srebrenica çevresinde "Red" kodadlı Mladić ile "Ruma" kodadlı bir Sırp generalinin konuşmalarını elde etmişti. Mladić generalere emrediyordu: *"Aşağıya, en azılı düşmanlarımızın olduğu yere inin."* Aşağıdan silah sesleri gelmekteydi, Red sordu, *"Kendi aralarında mı savaşıyorlar?"* *"Sanmıyorum"* dedi subay, *"korkudan ne yapacaklarını şaşırıldılar heralde."* Red Ruma'ya *"Yavaş ve dikkatli hareket edin, bol şanslar"* dedi, Ruma'nın cevabı ise *"Tamam, aşağıda görüşürüz"* oldu. Birkaç saat sonra emirler ardı ardına gelmeye başladı: *"Öldürün, temizleyin, dikkatli olun, hiç kimseyi canlı istemiyorum, hiçbir sorun çıkmasın..."*

Aynı gün Akashi'ye BM'nin nasıl olup da Sırplar'ın niyeti bilindiği halde bir kez daha böyle apansız yakalandığı soruldu. Akashi, *"henüz yeterli bilgi ulaşmadı, ulaşınca açıklama yapacağız"* şeklinde cevap verdi. Birkaç saat sonra ise açıklama yaptı: *"Fiziksel işkenceye dair izler yok. İnsanların kendi istekleriyle mi yoksa zorla mı yerlerinden edildiğini henüz bilmiyoruz."* Birkaç gün sonra en az 4 bin sivilin ortadan kaybolması sorulduğunda ise *"verilerimizdeki büyük boşluklar"* cevabını verdi.

Kahraman Hollandalılar!

Birleşmiş Milletler'in bu acizliği içinde Srebrenica'daki Hollanda taburunun tavrı ayrıca hatırlamaya değer. Srebrenica'nın gergin havası nedeniyle burada bulunan Barış Gücü'nün Kanada askerleri bölgeden ayrılma taleplerini iletmışler, yerlerine Hollanda askerleri getirilmiştir. Hollanda askerleri de durumdan şikayet ederek 1996 Ocak ayında buradan alınmalarını istemişlerdir.

Ancak Srebrenica'da meydana gelen olaylar ve Hollandalılar'ın acizliği, hatta Sırplar'a açık destekleri nedeniyle tartışmalar büyümüştür. Hollandalılar olaylara tamamen seyirci kalmışlar, Müslümanlarda bulunan tüm silahları toplamışlar, sivilleri korumamışlar, Müslüman erkekleri ayırmada Sırplar'a yardımcı olmuşlar, katliam merkezlerine kurban taşıyan araçlara yakıt vermişler, pasiflikleri nedeniyle zirhli araçlarını Sırplar'a kaptırmışlar, 150 kişi rehine olarak Sırplar'ın eline geçtiği için hava saldırısı yapılması karşısında bir bahane oluşturmuşlardır.

Bazı Hollandalı subayların müslüman kadınlara tecavüz olaylarına karıştığı da görgü şahitleri tarafından iddia edilmektedir.

Mayıs 2000'de Uluslar arası Savaş Suçluları Mahkemesi Savcısı ile Hollanda Taburundan Albay Franken arasında şu konuşma geçer:

Savcı: Ve insanların (Srebrenica halkının) tüm silahları alındı, bunu onları koruyamayacağınızı bile bile yaptınız, verdiğiniz ifadeye göre, tekrar etmeyeceğim, bunu, sivilleri öldüreceklerini bildiğiniz ağır teçhizatlı Sırplarla birlikte yaptınız...

Albay Franken: Doğrudur efendim.

Hem Hollanda askerlerinin, hem de BM'nin fiyaskosunun en somut örneği olan Srebrenica katliamının ardından Hollanda askerleri bölgeyi terkederek evlerine dönmek üzere Zagreb' geldiler. Burada Hollanda'dan gelen üst düzey erkan tarafından "Kahramanlar Hoşgeldiniz" sloganıyla karşılandılar. Hollanda'da Askeri Havaalanı'ndaki karşılama ise daha şaşaalıydı. Ama bu rüya hali çok sürmedi. Bir süre sonra şüpheler artmaya ve daha yüksek sesle gündeme getirilmeye başlandı.

Hollandalılar'ın elinde katliama ilişkin fotoğraf ve filmler vardı. Ancak fotoğrafların banyo sırasında yanlışlıkla yandığı, video kasetin de yanlışlıkla silindiği açıklandı. Askerlere bu konuyu hiç kimseyle konuşmama emri verildi. Yine de Hollanda Tabur Komutanı Karremans'ın Mladiç'le 'rakiya' tokuşturan fotoğraf karesinin televizyon ekranlarına yansması engellenemedi.

Bu aşamadan sonra Hollanda karıştı. Askerlerinin birer kahraman mı, yoksa suç ortağı mı olduğunu tartışmaya başladılar. Bu tartışma, Hollanda askerlerinin 2001 yılında nihayet öztür dilemeleriyle son buldu. Bu arada ilerleyen yıllarda Karremans'ın "Srebrenica: Kimin Umurunda" başlıklı bir kitap yazdığını da hatırlatalım.

Ancak gerek BM'nin gerekse Hollanda askerlerinin tavrını netleştirecek kelimeler, bölgede görev yapan bir Hollanda askerinin ağzından çok sonraları döküldü: "*Müslümanlar üssümüzden yemek çalmaya çalışıyorlardı. Hatta bir askerimizi vurdular. Nefret kelimesi abartılı olur, ama müslümanlardan hoşlanmıyorum.*"

Srebrenica'ya Adalet

Katliamdan 6 ay sonra Uluslar arası Savaş Suçları Mahkemesi müfettişleri bölgede çalışmalara başladılar. Onlarca mezar açıldı. Binlerce iskelet çıkarıldı. Çok sayıda delil toplandı. Ancak Sırplar katliamı reddetmeye, Batılılar da vurdumduymazlıklarına devam ettiler.

Bugün hâlâ binlerce kişinin nerede olduğu, ya da hangi mezarda yattığı bilinmiyor. Tuzla'daki Srebrenica'daki savaş mağdurları kampına gidenlere hâlâ "*çocuğundan bir iz gördün mü, kocama rastladın mı, annemi gördün mü?*" gibi sorular yöneltiliyor. Aradan geçen 6 yıla rağmen ümitler kaybolmamış. Bir gün çıkıp geleceklere inanıyorlar. Çünkü ne cesetleri var ortada, ne mezar taşları, hatta ne de bir mezarları.

Dayton Anlaşması'ndan kısa süre sonra Srebrenica'ya giden bir televizyon muhabiri sokakta bulunduğu bir Sırp'a buradaki insanların nerede olduğunu sorar. Sırp, Müslümanların kendileriyle yaşamak istemediklerini ve burayı terkettiklerini söyler. Mezarlardan çıkan iskeletlerin ağır bir çatışmada ölen Müslüman askerlere ait olduğunu iddia eder. Sırpların Cenevre Anlaşması'na uyduklarını, sivillere dokunmadıklarını da ekler. Muhabir birkaç gün önce Tuzla'da bir Müslüman anneye rastlamış, anne 15 yaşındaki oğlunu sormuştur ona. Muhabir Sırp'a bu ve benzeri vakaları sorar. Sırp'ın cevabı tüyler ürperticidir: "*Kayıpsa kayıp, bir gün aklına gelir de annesine telefon eder...*" Muhabir konuya ilişkin yazısını şöyle bitiriyor: "*Ölü bir çocuk toplu mezarın dibine oturmuş ve annesinin telefon numarasını çevirmeye çalışıyor.*"

Lahey'deki Savaş Suçları Mahkemesi hâlâ delil toplamaya, suçluları ele geçirmeye çalışıyor. Miloseviç olumlu bir gelişme. Ancak bir numaralı suçlular Radovan Karadžić ve Ratko Mladić bir türlü yakalanamıyor. Bazı gazetecilerin çeşitli zamanlarındaki haberlerine göre her ikisi de hem Republica Srpska'da, hem de Sırbistan'da ellerini kollarını sallayarak dolaşıyorlar. Kızlarının düğünlerine, futbol maçlarına katılıyorlar. Koruma ordusuyla işlerine gidip geliyorlar.

Srebrenica'yı koruyamayan, suçluları cezalandıramayan mahkeme adil davrandığını göstermek için bazen Müslüman'ları da tutukluyor. Ülkelerini savundukları için Boşnak subayları yargılıyor.

Öte yandan BM Genel Sekreteri Butros Gali, BM Yugoslavya Özel temsilcisi Yashushi Akashi, Bosna Uluslar arası Barış Gücü Komutanı General Bernard Janvier, Hollanda Tabur Komutanı Thom Karremans gibi suç ortaklarının yargılanması konusunda adım atılmıyor.

Srebrenica'dan Dönüş ve Kladaň

Srebrenica, Potoçari, Bratunaç ve Vlasenica'daki o ağır havayı arkada bırakarak Kladaň şehrine giriyoruz. Savaşta destansı bir savunma sergileyen Kladaň'da savaş boyunca her şeyi görüntülemeye çalışan Gazeteci Fuad Berkovaç karşılıyor bizi. Hoş beşten sonra üzücü olayı haber veriyor. 14 Temmuz'da Srebrenica katliamı anısına yapılan anıtın açılış töreni sonrasında üç kişinin Sırp'lar tarafından öldürüldüğünü, bunlardan birinin de Kladaň'da yaşayan 16 yaşındaki Meliha Durić olduğunu söylüyor. Meliha'nın annesini ilk olarak Türk askerleri ziyaret etmişler ve göz yaşlarını tutamamışlar. Acılı kadın Kladaň'ı terkederek İsviçre'ye gitmiş. Meliha'nın mezarını buluyor ve başında bir fatiha okuyoruz. Akşamüzeri Belediye Başkanı Mirza Kuluglić kabul ediyor heyetimizi. Savaşı anlatıyor, Kladaň'ın sınırdaki şehir olduğunu, çok sıkıntılar çektiklerini ancak kahramanca savunma sonucu şehri teslim etmediklerini belirtiyor. *"Türklerden çok yardım gördük"* diyor Kuluglić, *"Türkiye'nin yardımlarını hiç unutmuyacağız. Zaten üzerimize ateş saçanlar bize 'Türk' diyorlardı, 'Türk askerlerini burada istemeyiz' diyorlardı. Şimdi burada başka bir savaşın içindeyiz. Ekonomik kalkınma savaşı. Türk işadamlarından bu konuda yardım bekliyoruz. Türkler buraya gelsin ve beni görsün. Her türlü yardımı yapmaya hazırım."*

Srebrenica Unutulmayacak

Srebrenica Avrupa'nın ortasındaki bir modern zamanlar Kербelası'dır. Srebrenica İslâm Tarihi'ne düşülmüş yeni bir kanlı sayfadır. Srebrenica, tıpkı Kербela gibi, adı yüzyıllarca acıyla anılacak, hiç unutulmayacak bir hüzün kentidir.

Burada anlattığımız Srebrenica'nın kısa bir öyküsüdür. Onun öyküsü daha uzundur. Hayatını kaybetmiş masum 12 bin insanın her birinin hayatı kadar büyük bir romandır o. Bütün Bosna'da yaşanmış insanlık dışı vahşet, soykırım, sürgün, tecavüz ve gözyaşının içinden çekilip alınmış yalnızca bir tanesidir Srebrenica.

Srebrenica bizim şehrimizdir. Onun hikayesi en çok bizimle ilgilidir ve bizi ilgilendirir.

Vurdumduymazlığın, aymazlığın, vicdansızlığın, vahşetin modern bir anıtıdır Srebrenica.

2001 yılı Ağustos başlarında ziyaret ettiğim Srebrenica'nın bu yeni havası ve yeni havalisi huzursuzluk kokuyor. Belki de yüzyıllar boyunca silinmeyecek bir huzursuzluk. Srebrenica'nın lanetlendiğini söylesem abartmamış olurum. Srebrenica'daki Sırp önde gelenlerle yaptığımız görüşmelerden çıkan sonuç da bu zaten.

Üzerine ölü toprağı serpilmiş Srebrenica'da, Osmanlı'dan kalma, önünde Republica Srpska'nın bayrağı asılı bir taş bina. Binanın Osmanlıdan kaldığını anlamak zor değil. Zira, Irak'ta, Suriye'de, Yunanistan'da, Mekke'de ve Medine'de gördüğüm, yalnızlığa terk edilmiş, bakımsız, ama hâlâ dimdik ayakta, bütün Osmanlı topraklarındaki resmi binaların ortak görünümüne sahip bir bina bu.

İçerde kentin ileri gelenlerinden bir grup bizi bekliyor. Toplantının yapıldığı odadaki masanın üzerinde bir Sırp bayrağı var, yanında ise süs olsun diye konulmuş bir ABD bayrağı. Srebrenica'ya giren ilk Türk heyeti olduğumuz söyleniyor. Tedirginiz. Toplantı başlıyor. Sırlar, dün kovdukları 'Türkler'in dönmesini dört gözle bekliyorlar. Ne madenlerde, ne fabrikalarda çalışacak kalifiye elemanları yok. Özelleştirmede bile Türkiyeli işadamlarından medet umuyorlar.

Maaşları komik düzeylerde. Bir işçinin maaşı 80 Mark. Onu da 6 aydır alamıyor. En ufak bir rahatsızlık belirtisi gösterirse hemen işten atılıyor.

"Peki bu büyük madenlerden çıkarılan madenler nereye gidiyor?" diye soruyoruz. Ezik, pişman, başları önlerinde cevap veriyorlar:

"Banja Luka'daki bankalar madenleri alıp satıyor. İyi kazanıyorlar. Ama bize maaş ödemiyorlar."

Belli ki dünün savaş baronları bugün ele geçirdikleri toprakların rantını yiyorlar. Sadece toprakları değil, savaştırdıkları, sonra da yüzüstü bıraktıkları kendi halklarını da sömürüyorlar. Dün "Avrupa'dan İslâmi ve Türkler'i sileceğiz" diyerek komşularını katleden azgın Sırlar, bugün başlarına gelenlerden şaşkına dönmüşler. İçtikleri müslüman kanlarına mı yansınlar, yoksa komutanları tarafından arkadan vurulmalarına mı?

1998 yılında Kerbela'yı ziyaret etmiştim. Osmanlılar'ın yaptırdığı su kanallarıyla Kerbela bir vahaya dönüştürülmüş, şırl şırl suların aktığı yemyeşil bir kent haline gelmişti. Ama o hüznün havası, bin küsur yıldır silinmeyen o çığlıklar, Hazreti Peygamberin ehl-i Beytine yapılan o zulüm hâlâ hissediliyordu.

Srebrenica'da yarın eski güzel günlerine kavuşabilir. O şifalı suları yeniden şöret bulur, ormanlarıyla, sularıyla, tabii güzellikleriyle yeniden insanları oraya çeker.

Ama dağlardaki o çığlıkları hiçbir şey silemez, o hüznün atmosferini hiç kimse kaldıramaz, hiçbir özür yapılanları unutturamaz.

Unutmayacak, unutturmayacağız.